

بررسی مقالات مرتبط با راهبرد های آموزش درس تاریخ در سطح مدرسه (محدودیت ها و مزایا)

سمیه عاشوری کماوردی

دانشجوی کارشناسی پیوسته، آموزش تاریخ، دانشگاه فرهنگیان- پردیس امیرکبیر البرز، البرز ایران
Somayeashori99@gmail.com

چکیده

در عصر جدید تحولات و تغییراتی در آموزش تاریخ در مدارس صورت گرفته است و به نظر می رسد که بررسی محدودیت ها و مزیت های روش های نوین آموزش تاریخ در مدارس ضروری است. پژوهش حاضر با استفاده از روش کتابخانه ای و مراجعه به سایت های معتبر بر آن است تا روش های جدید آموزش درس تاریخ را در سطح مدرسه بررسی معرفی کند. آموزش تاریخ نیازمند روش خاص خودش است البته می توان تدریس چند درس را با یک روش انجام داد اما میزان خلاقیت و جذابیت روش های متنوع و جدید همیشه بیشتر بوده است. یافته های پژوهش نشان داد که روش های قدیمی به معلم نقش رهبر کلاس و به دانش آموز نقش شنونده و حفظ کننده صرف را می دهند، همچنین با توجه به پیشرفت علم، دیگر روش های قدیمی کارآمد نیستند. آموزش تاریخ در مدرسه وظیفه ایجاد تغییرات مطلوب در نوع تفکر و رفتارهای انسان را بر عهده دارد. استفاده از بدیعه پردازی، ایفای نقش در کنار ابزار آموزشی نقشه، از روش های نوین آموزش تاریخ عصر حاضر، محسوب می شود.

کلمات کلیدی: آموزش تاریخ، روش های نوین آموزش، مدرسه

مقدمه

از مراحل مهم در طراحی آموزشی، انتخاب روش تدریس است (Huang et al., 2006; McIver et al., 2016). مدرس بعد از انتخاب محتوا و قبل از تعیین وسیله، باید خط مشی مناسب تدریس را انتخاب کند و در این تصمیم گیری، باید به سه موضوع "ماهیت و طبیعت فراگیران"، "محتوای موضوع" و "محدودیت های زمانی" توجه داشته باشد. (گل افروز شهری و خاقانی زاده، ۱۳۸۸)

روش تدریس، در واقع برنامه ای است که دبیر یا معلم، براساس آن تدریس خود را آغاز کرده و آموزش می دهد؛ یا به عبارتی می توان روش تدریس را ترفندی برای آموزش بهتر از سوی معلم و یادگیری راحت تر از سوی دانش آموز، تعریف کرد. به عبارت کامل تر، روش تدریس، مجموعه ای از راهبردهای برنامه ریزی شده و منسجم است که برای انتقال دانش، از سوی معلم و یادگیری دانش آموزان به کار می رود. رویکردهای تدریس مورد استفاده برای در آموزش های مجازی عمدتاً بر پایه روش های غیر فعال بوده است که تعامل بین مدرس و فراگیر را محدود می کرد. (چشمه خاور، ۱۴۰۱)

این راهبردها باعث سهولت کار معلم هنگام تدریس شده و برای او مشخص می کند از چه راهی برای ارتباط گرفتن با دانش آموزان استفاده کند. اگر معلم بخواهد تمام سال را از یک روش استفاده کند، شاید تا حدودی بتواند برنامه آموزش دادن را خوب پیش ببرد اما در طی سال، متوجه دل زدگی دانش آموزان، از یکنواختی روش آموزش می شود؛ چرا که روند تکراری آموزش دادن معلم برای دانش آموز، به مرور زمان، خلاقیت و جذابیت خود را از دست می دهد؛ در نتیجه معلم هم از این که روشی تکراری دارد و نمی تواند با استفاده از آن، توجه دانش آموزان را به خود جلب کند، احساس خوبی نخواهد داشت. این احساس ناکارآمد بودن روش تدریس،

خصوصاً برای دبیران و معلمان کم سابقه و تازه کار رشته تاریخ، احساس عدم رضایت و لایق نبودن کافی را برای تدریس، در ذهنشان ایجاد می کند؛ در صورتی که اگر دبیر، قبل از شروع تدریس، روش و راهبردی را برای آموزش دادن به دانش آموزان در نظر بگیرد و آن را تمرین و تکرار کند تا به خوبی به آن فائق شود، به مرور باعث می شود آن راهبرد ملکه ذهنش بشود و حتی بعد مدتی بدون نیاز به تکرار آن در ذهن، در عمل معلم یا دبیر انجام شود؛ به عبارت ساده تر، روش تدریس مثل نقش راهی است که معلم یا دبیر را از لحظه ورود به کلاس تا انتهای تدریس، راهنمایی و هدایت می کند که چگونه محتوای درس تاریخ را به دانش آموزان آموزش دهد، از کدام قسمت ها برای طرح سوال استفاده کند، چگونه در انتهای کلاس مطمئن شود که دانش آموزان به طور کامل، مطالب درسی را متوجه شده اند و در کدام زمان از تدریس و با چه سوالاتی، می توان درک کردن یا عدم درک کردن محتوای درسی توسط دانش آموزان را متوجه شد.

مطالعات متفاوتی عدم توانایی روش سخنرانی سنتی را نسبت به روش های یادگیری فعال در انتقال مفاهیم حیطه های بالاتر یادگیری نشان داده اند. هدف از این پژوهش مقایسه تاثیر دو روش سخنرانی با باز خورد و سخنرانی به روش سنتی بر میزان یادگیری کیفیت تدریس بود. (حیدری و همکاران، ۱۳۸۸)

برای آنکه معلم یا دبیر متوجه کارآمدی یا عدم کارآمدی روش تدریس خود شود، می تواند چند روش تدریس (که در ادامه اشاره خواهیم کرد) را که متناسب با روحیات و خلیات شخصیتی او است، انتخاب کرده و به صورت آزمایشی تا دو الی سه جلسه، به یکی از روش های انتخاب شده برای آموزش درس تاریخ در مدرسه بپردازد و ببیند تا چه اندازه، روش مد نظر، کارایی لازم را داشته است. استقبال، نوع برخورد و طرز نگاه دانش آموزان، می تواند از این بابت که آن روش جدید اجرا شده در کلاس، برای شان جذباتی دارد یا خیر، اطلاعات در خور توجهی، به معلم یا دبیر بدهد. دبیر تاریخ هم باید بداند که هدف او از انتخاب یک روش تدریس مشخص، برای جذبات و سهولت کار خود اوست. البته در برخی موارد معلمان و دبیران تاریخ که دارای سابقه کاری و تجربه بالا هستند، می توانند همزمان، از چند روش، در تدریس خود بهره مند شوند. باید توجه کرد که این امر، یعنی آموزش یک کتاب درسی با چند روش جدید و مختلف آن هم به صورت همزمان، علاوه بر آنکه نیازمند تبحر معلم، هم در تدریس و هم در برقراری ارتباط با دانش آموزان است، از طرف دیگر، خلاقیت بالای معلم تاریخ را نشان می دهد و میزان جذباتی درس تاریخ را هم، برای دانش آموزان بیشتر می کند؛ اما نکته قابل توجه در مورد استفاده از چند روش متفاوت تدریس در هنگام آموزش درس آن است که ممکن است معلم توانایی کنترل کردن جو کلاس را نداشته باشد و شلوغی و همهمه در کلاس ایجاد شده و معلم نه تنها نتواند از آن روش جدید خود بهره ببرد، بلکه از کار تدریس خود نیز باز بماند! پس با این حساب، می توان به راحتی ادعا کرد که انتخاب روش تدریس جدید برای آموزش درس تاریخ و به اجرا درآوردن آن سر کلاس درس، اهمیت بالایی دارد و اهمیت آن از این منظر است که استفاده از روش تدریس مفید و کارآمد که متناسب با قدرت اجرایی دبیر یا معلم باشد، می تواند یک محیط آموزشی موثر، جهت یادگیری مفاهیم درس تاریخ، برای دانش آموزان فراهم کند. از سویی می تواند فرایند یاددهی-یادگیری را هم برای معلم و هم دانش آموز، آسان سازد و در نتیجه این امر مهم، آموزش تاریخ مفید و موثر واقع شود.

درس تاریخ، یکی از دروس قدیمی که عمری طولانی در سطح جهان دارد و اولین چراغ دار این درس، یونان باستان بوده است. البته قبل آن هم قطعا در گوشه و کنار دنیا، اقدامات گذشتگان، اهمیت داشته و اعمالشان جهت عبرت گرفتن و یا از سرگیری، مورد توجه بوده است. اما در یونان هر آنچه که به نظر، در باب تاریخ مهم بوده مکتوب شده و حالت رسمی به خود گرفته است.

تدریس فعالیتی است به ظاهر آسان ولی در واقع کاری پیچیده، دقیق و تخصصی است، زیرا معلم در امر تدریس با عوامل متعدد در هم پیچیده ای مواجه است که تفکیک آنها از یکدیگر و تغییر آنها برای تدریس مطلوب دشوار است. (احمدآبادی و همکاران، ۱۳۹۷)

بنابراین اولین بودن در مکتوب کردن تاریخ است که هرودوت را پدر علم تاریخ و یونان را مهد علم تاریخ شناسانده است. اهمیت کار گذشتگان و اینکه مرتکب شدنشان به چه اشتباهاتی منجر به افولشان شد یا دانستن اینکه چه اقداماتی انجام دادند که مسیر زندگی خود را تحول بخشیده و به سمت پیشرفت حرکت کردند، مسئله ای بوده که همواره ذهن بشریت را در طول تاریخ، به خود

مشغول واداشته است. در نتیجه همین ضرورت بود که بعد از ورود درس تاریخ به مکتب خانه ها و مدرسه ها، در حدود دو قرن پیش، وارد عرصه دانشگاه ها شده و به صورت علم تاریخ در آمد. این ورود و نفوذ همه جانبه علم تاریخ، یادآور حیاتی بودن نقش تاریخ در سطح زندگی فردی و اجتماعی افراد است؛ هرچه زمان بیشتر می گذرد، درک این مطلب هم بهتر اتفاق می افتد. در واقع علم تاریخ، علمی است که باید توجه خاصی به آن بشود؛ علت آن هم نقش تاریخ، در معرفی گذشته باشکوه پیشینیان، شکل گیری هویت شخص در زمان حال و عبرت گیری او در آینده می شود. در واقع اگر این جمله "ملتی که تاریخش را بداند، مجبور به تکرار آن نیست." را بخواهیم به صورت جدی مورد تحلیل قرار دهیم و آن را در زندگی خود به کار بندیم، قطعاً بسیاری از کاستی های موجود جبران و قدم های بزرگی برای پیشرفت آینده، برداشته خواهد شد. علم تاریخ، جدای از ارزش معنوی که می تواند در ذهن و وجود انسان ها داشته باشد، ارزش کاربردی آن، در صورت به کار گیری مفاهیم، اصلاحات و نکات نابی که از دل مطالعه آن، به دست می آید، بیشتر از ارزش معنوی آن است. در واقع نباید علم تاریخ در مدارس و حتی دانشگاه ها به صورتی آموزش داده شود که این سوال در ذهن مخاطب ایجاد شود که "چرا باید درس تاریخ بخوانیم؟" یا "فایده مطالعه درس تاریخ و اتفاقاتی که در گذشته رخ داده، برای ما چیست؟". در واقع وقتی دانش آموزان این سوال را می پرسند، یعنی معلم یا دبیر تاریخ، نتوانسته شیوه آموزش و رفتار خود را همپای خواسته ها و نیاز های دانش آموز امروزی، پیش به جلو ببرد و این امر، برای معلمان و دبیران، خصوصاً دبیران با سابقه که در زمان شروع خدمت آنها، تکنولوژی تا این حد پیشرفت نکرده بود و آنها هم، طی این مدت یا اقدام به یاد گرفتن چنین مهارت هایی نکرده اند و یا خیلی در این مهارت ها، توان مندی خود را تقویت نکرده اند، یک مسئله و چالش بزرگ، به حساب می آید.

نکته دیگری که قصد اشاره به آن را داریم، جایگاه مدرسه است. از آنجا که مدرسه حکم خانه دوم دانش آموزان را دارد و علت آن هم از این جهت است که دوازده سال از عمر دانش آموزان در مدرسه می گذرد، پس لازم است در این نهاد آموزشی، تغییراتی متناسب با شرایط روز باشد. به این معنا که دروسی که در مدرسه آموزش داده می شوند، هم کاربردی باشند و هم برای آینده دانش آموزان، کارآمدی لازم را داشته باشند. در نتیجه آموزش درس تاریخ، به عنوان یک درس مهم و ضروری، که با وجود آن که در مورد اتفاقات گذشته است، اما هم بر روی زمان حال و هم بر روی زمان آینده دانش آموزان تاثیر می گذارد، باید در مدارس به صورت جدی مورد توجه قرار بگیرد. این توجه هم صرفاً به معنای آموزش صرف و حفظ این درس اثر گذار نیست؛ بلکه باید با روش هایی که متناسب با محتوای درس و میزان اهمیت آن و از طرف دیگر باید با توجه به شرایط سنی دانش آموزان باشد، آموزش داده شود. یعنی با روش های جدید در مدارس، به آموزش و تدریس تاریخ پرداخته شود تا هم، موجب جلب توجه دانش آموز و هم باعث راحت تر فهمیدن و درک کردن مطالب و محتوای درس تاریخ شود. از سوی دیگر، انتقال مطالب هم از سوی معلم، با شیوه جدید و جذاب صورت می گیرد و در نتیجه این امر، یک رابطه صمیمی بین معلم و دانش آموز اتفاق می افتد زیرا یکی از دلایل داشتن نظر منفی دانش آموزان نسبت به درس تاریخ، سخت گیر بودن معلم به جای جدیدیت در کار و استفاده مطلق و دائم از روش سخنرانی برای تدریس است؛ در واقع اگر آموزش درس تاریخ، با روش های جدید در مدارس، آموزش داده شود و به اندازه کافی بر روی اهمیت داشتن این درس و تاثیر گذاری آن بر روی آینده دانش آموز، تمرکز و اشاره شود، دیدگاه دانش آموزان نسبت به این درس مهم، عوض خواهد شد. پس در اینجا به سه سوال مهم می رسیم:

۱. مقالاتی که تا کنون در رابطه با روش تدریس جدید برای آموزش تاریخ نوشته شده اند، به معرفی چه روش هایی پرداخته اند؟
۲. این روش های جدید معرفی شده، در هر مقطع تحصیلی (ابتدایی، متوسطه اول و دوم) تا چه اندازه قابلیت اجرایی دارد؟
۳. محدودیت ها و مزیت های هر یک از این روش های جدید برای آموزش تاریخ سر کلاس درس چیست؟

پیشینه تحقیق

در رابطه با آموزش و روش های مختلف آن، پژوهش های متعددی صورت گرفته است. هدف از مقاله حاضر آن است که با توجه به پیشرفت علم و فناوری در تمام سطوح زندگی بشر امروز و ظهور پدیده های نوین و جذاب در سطوح مختلف اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... جهت ایجاد ابتکار، در آموزش درس تاریخ، برای نسل امروز، در سطح مدرسه، چه تدبیر و راهکار هایی اندیشیده شده است؟! این روش های تدریس جدید، تا چه اندازه جدید بوده و تا چه اندازه قابلیت اجرایی در مقاطع مختلف تحصیلی را داشته اند؟ محمودی و صادقی (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان "فرا تحلیل اثر بخشی روش های تدریس فعال به پیشرفت تحصیلی دانش آموزان" به این نتیجه رسیده اند که در مدارس باید از روش های آموزش فعال استفاده کرد؛ چرا که بدین ترتیب، دانش آموزان در فرآیند یاد دهی - یادگیری با معلم، مشارکت دارند و این همکاری با معلم، هم یکنواختی جریان تدریس را از بین می برد و هم باعث پیشرفت تحصیلی و یادگیری معنی دار می شود.

فتحی (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان "یادگیری ترکیبی در آموزش تاریخ" به این نتیجه رسیده است که برای آموزش تاریخ، اگرچه روش های سنتی کاربرد دارد و آموزش حضوری تاریخ، اهمیت بسیار بالایی دارد اما استفاده از روش آموزش مجازی هم در تاریخ اهمیت خاص خودش را دارد و در شرایط بحرانی مثل دوران همه گیری ویروس کرونا، ترکیب روش های حضوری و مجازی باعث شد آموزش تاریخ، توقف نیابد و با استفاده از فضای مجازی، هم قدم با آموزش حضوری پیش رود.

رسولی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان "روش های تدریس خلاقانه" به این نتیجه رسیده اند که خلاقیت و نوآوری در حیطه آموزش، تاثیر بالایی دارد و می تواند بستری مناسب برای گسترش روحیه ابتکار، نوآوری و خلاقیت در دانش آموزان ایجاد کند.

جلیلیان و کریمی (۱۴۰۰) در پژوهش خود تحت عنوان "تاملی بر تدریس تاریخ ایران اسلامی با روش پیش سازمان دهنده با استفاده از نرم افزار تاریخ ایران اسلامی ۲" جهت تسهیل و اثر بخشی تدریس تاریخ ایران اسلامی، لزوم استفاده از تکنولوژی و نرم افزار های نوین طراحی شده در این عرصه را یادآوری می کند و نقشی که استفاده از تکنولوژی در آسان شدن فرآیند تدریس دارد را یادآور است.

از آنجا که یادگیری تمرکز، بر روی روش آموزش نوین همه کتب درسی است یا در مواردی که به آموزش نوین تاریخ پرداخته شده، فقط به معرفی یک روش و مزایای آن اشاره شده است؛ اما تا کنون پژوهشی در این زمینه که به معرفی یک یا چند روش نوین در حوزه علم تاریخ و از طرفی دیگر، قابلیت به اجرا در آوردن آن روش را در هر یک از مقاطع تحصیلی بسنجد، انجام نشده است. در حالی که هدف از مقاله حاضر، بررسی مقالاتی است که به صورت اختصاصی در مورد روش های جدید آموزش تاریخ، در سطح مدرسه است.

روش تحقیق

جهت بالا بردن اعتبار و ارزش پژوهش حاضر و اینکه پاسخ ها و پیشنهاد هایی که در انتهای کار ارائه می دهیم، موجه و قابل اجرا باشند، از روش کتابخانه ای و مراجعه به سایت های معتبر، بهره برده ایم. در این خصوص صرفاً به روش هایی که در داخل کشور اجرا شده تکیه نکرده ایم؛ بلکه به روش های اجرا شده در خارج از کشور هم در باب این مورد، اشاره کرده ایم.

یافته ها

آموزش فرآیندی ساختار یافته و هدفمند است و هیچ دبیر یا معلمی نمی تواند بدون روش آموزش، تدریسی داشته باشد. روش تدریس هر دبیر، باید متناسب با ویژگی های اخلاقی و توانمندی های آن معلم باشد، تا بتواند هم تدریسی در چارچوب قواعد آموزشی باشد و هم بتواند دانش آموزان را مدیریت کند؛ همچنین روش تدریس باید متناسب با سن و سال دانش آموزان، به روز و

از همه مهمتر جذاب باشد. آموزش دروس حفظی و نظری که فعالیت های عملی مثل مشاهده و تجربه در آنها وجود ندارد، کمی دشوارتر از آموزش دروس یاد گرفتنی و فهمیدنی مثل علم شیمی و ریاضی است؛ بنابراین با توجه به اهمیت بالای روش تدریس و از طرفی دشوار بودن آموزش دروس حفظی، باید برای این دروس، روش های تدریس متفاوتی نسبت به آموزش دروس فهمیدنی قائل شد تا هم انتقال مطلب از سوی معلم و نیز درک مطلب هم از سوی دانش آموز، بهتر انجام شود. با توجه به تنوع دروس حفظی و اهمیت بالاتر درس تاریخ در میان این درس ها، به طور اختصاصی، به بررسی پژوهش هایی که در رابطه با روش های جدید آموزش دروس تاریخ در مدرسه انجام شده اند، می پردازیم.

روش سخنرانی در نظام های آموزشی سابقه ای طولانی دارد. به طوری که از زمان یونان باستان تا کنون (البته با تغییراتی) مورد استفاده اکثر معلمان در سراسر جهان به ویژه در دروس دانشگاهی است. (شعبانی، ۱۳۷۱) باید توجه داشت که اولین روش آموزش تاریخ، روش سخنرانی بوده که از قدیم تا الان کاربرد داشته و قابلیت اجرایی آن نیاز به هیچ هزینه و امکاناتی ندارد. در این روش که قدیمی ترین روش آموزش هم به حساب می آید، معلم باید فن بیان قوی و اطلاعات کافی داشته باشد؛ از طرفی نقش معلم در این روش آموزشی، متکلم الوحده و نقش دانش آموز، شنیدن و نکته برداری است. با گذر زمان، این روش دیگر نتوانست مثل قبل، جذابیت داشته باشد؛ پس نیاز به تغییراتی در آن بود. به مرور زمان، به آموزش تاریخ، مولفه هایی مثل مثال زدن، نشان دادن تصویر و حتی استفاده از ابزارها و وسایل تاریخی و باستانی (البته به صورت محدود) انجام شد. تا اینکه در قرن بیستم، تاریخ به قدری مورد توجه قرار گرفت. در قرن بیست و یکم توجه به آموزش نوین تاریخ، مدنظر قرار گرفت و در این زمینه پژوهشگران روش های جدیدی برای تدریس تاریخ معرفی کردند که در اینجا برخی از مهم ترین روش های جدید آموزش تاریخ را به صورت نام بردنی، معرفی کرده و از دید خود به بررسی آن می پردازیم:

۱- تصاویر و نقشه های جغرافیایی-تاریخی:^۱

تصاویر و نقشه های جغرافیایی-تاریخی با ارائه بازنمایی های بصری رویدادها، مکان ها و افراد گذشته، نقش مهمی در آموزش تاریخ دارند (Engels, ۲۰۰۷; Guelke, ۱۹۹۷). این وسایل کمک بصری به دانش آموزان کمک می کند تا مفاهیم و داستان های تاریخی را بهتر درک کنند و با آنها درگیر شوند.

نقشه ها می توانند مرزها و سرزمین های در حال تغییر را در طول تاریخ به نمایش بگذارند و زمینه ای بصری برای درک گسترش سرزمین ها، جنگ ها و ظهور و سقوط امپراتوری ها فراهم کنند. تصاویری مانند نقاشی ها، عکس ها و تصاویر می توانند رویدادهای تاریخی مهمی را به تصویر بکشند و به دانش آموزان اجازه می دهند صحنه را تصور کنند و با گذشته ارتباط برقرار کنند. نقشه ها دانش آموزان را قادر می سازد تا ابعاد جغرافیایی رویدادهای تاریخی را درک کنند. با تجزیه و تحلیل نقشه ها، دانش آموزان می توانند روابط بین مکان ها را کشف کنند، نشانه های کلیدی را شناسایی کنند و حرکت ارتش ها، کاشف ها و الگوهای مهاجرت را تجسم کنند. تصاویر و نقشه ها می توانند خود به عنوان منابع اولیه عمل کنند و شواهد بصری دست اول را از دوره های زمانی مختلف ارائه دهند. دانش آموزان می توانند این منابع را برای درک ارزش ها، باورها و هنجارهای اجتماعی گذشته تجزیه و تحلیل کنند. به عنوان مثال، تجزیه و تحلیل یک نقاشی از دوره رنسانس می تواند بینشی در مورد روندهای فرهنگی و هنری آن زمان ارائه دهد. تصاویر و نقشه های جغرافیایی-تاریخی می توانند تحلیل و تفسیر انتقادی را تشویق کنند. دانش آموزان می توانند عناصر بصری، نمادگرایی و انتخاب های هنری موجود در تصاویر را تجزیه و تحلیل کنند، بحث و مناظره در مورد زمینه ها و دیدگاه های تاریخی را تقویت کنند. کار با تصاویر و نقشه های تاریخی دانش آموزان را تشویق می کند تا مهارت های تحقیق را توسعه دهند. آنها می توانند منشأ تصاویر را بررسی کنند، منابع نقشه برداری را بررسی کنند، و قابلیت اطمینان و سوگیری نقشه های تاریخی را ارزیابی کنند و درک عمیق تری از روش های تحقیق تاریخی را ارتقا دهند. فناوری امکان ایجاد پلتفرم های مبتنی بر نقشه تعاملی را فراهم می کند که

^۱ فتحی، کوروش. (کاربرد جغرافیای تاریخی در آموزش تاریخ. مطالعه موردی: جغرافیای تاریخی کردستان در دوره مغول)

دانش‌آموزان را درگیر اکتشاف عملی می‌کند. ابزارها و وبسایت‌های دیجیتال نقشه‌های تعاملی را ارائه می‌دهند که دانش‌آموزان را قادر می‌سازد بزرگنمایی و کوچک‌نمایی کنند، اطلاعات تاریخی را روی هم بگذارند، و در دوره‌های زمانی مختلف حرکت کنند و یک تجربه یادگیری فراگیر و تعاملی را تقویت کنند.

به طور کلی، گنجانیدن تصاویر و نقشه‌های جغرافیایی-تاریخی در آموزش تاریخ، بعد بصری را اضافه می‌کند که متون نوشتاری را تکمیل می‌کند، حس کنجکاوی را تحریک می‌کند، درک را تسهیل می‌کند و ارتباط عمیق‌تری بین دانش‌آموزان و گذشته ایجاد می‌کند.

در واقع استفاده از نقشه و تصویر در فرآیند آموزش تاریخ، علاوه بر آنکه به کاربرد جغرافیا در تاریخ توجه دارد، باعث درک راحت‌تر محتوای درس تاریخ هم می‌شود. از آنجا که یکی از ارکان مهم علم تاریخ، مکان به حساب می‌آید، اگر به هنگام آموزش تاریخ، به بعد جغرافیایی آن حادثه تاریخی در گذشته اشاره شود، درک مطلب برای دانش‌آموز راحت‌تر و هم جذاب‌تر خواهد بود. از طرفی با این روش، علاوه بر حس شنوایی، حس بینایی دانش‌آموز هم تقویت می‌شود. این امر، زمینه تصور آن حادثه تاریخی در ذهن مخاطب را آماده می‌کند و در ادامه این فرآیند، توجه دانش‌آموز به مکان‌ها و موقعیت جغرافیایی که اهمیت تاریخی داشته‌اند، جلب شده و حتی می‌تواند به ایجاد علاقه نسبت به علم باستان‌شناسی در دانش‌آموز منجر شود.

در دوره ابتدایی، جذابیت این روش بالا است و باعث تقویت روحیه کنجکاوی آنان می‌شود. اما مدیریت کردن کلاس تاریخ با این روش در دوره ابتدایی، کمی دشوار خواهد بود.

در دوران متوسطه اول، این روش هم باعث جلب توجه دانش‌آموز به محیط اطرافش و اینکه چه پیشینه‌ای داشته، جذب می‌شود. از آنجا که نسبت به دوره ابتدایی، دانش‌آموزان در این سن، دانش بیشتری دارند، و از سویی دیگر، نسبت به دانش‌آموزان دوران متوسطه دوم، وقت آزاد بیشتری دارند، فعالیت‌های بیشتری می‌توانند با محوریت جغرافیای تاریخی انجام دهند. در دوره متوسطه دوم، به دلیل وجود کنکور، فهم مطالب درسی برای دانش‌آموزان، امری ضروری محسوب می‌شود؛ در نتیجه اجرای این روش نوین و استفاده از نقشه‌های تاریخی-جغرافیایی، در دوره متوسطه دوم، سهولت درک مطلب برای دانش‌آموز اتفاق می‌افتد.

۲- روش ایفای نقش در آموزش تاریخ^۲

در این روش هم که یکی از روش‌های آموزشی جدید به حساب می‌آید، دانش‌آموزان از قبل باید به مطالعه درس بپردازند و حتی اطلاعاتی بیشتر از سطح کتاب در مورد شخصیت‌ها جمع‌آوری کنند تا بتوانند آن رویداد تاریخی را به صورت نمایشی به اجرا درآورند. در این روش معلم، در جمع‌آوری اطلاعات بیشتر که موثق هم باشند، باید دانش‌آموزان را راهنمایی کند.

استفاده از روش آموزش تاریخ با استفاده از روش نمایش و ایفای نقش توسط خود دانش‌آموزان در دوره ابتدایی، تحت شرایط خاصی باید انجام شود؛ چرا که دانش‌آموزان در این سن توانایی لازم برای حفظ مطالب و اجرای نقش خود را ندارند؛ در نتیجه ممکن است مطالب مهم آن رویداد تاریخی به خوبی انتقال داده نشود و قطعاً اگر تمام تدریس مبتنی بر اجرای نمایش از سوی دانش‌آموزان باشد، خیلی از مطالب مهم جا می‌مانند. اما برای این کار می‌توان از یک راهکار هم بهره برد و آن این است که قبل از نمایش، معلم مطالعه آزاد زیادی در آن بحث داشته باشد و منابع قابل درک و موثق متناسب با سن دانش‌آموزان ابتدایی در اختیارشان قرار دهد. اما برای دوره متوسطه اول این روش می‌تواند برای دانش‌آموزان مهیج و حتی چالش‌برانگیز باشد؛ چون در متوسطه اول، دانش‌آموزان توانایی و تسلط لازم برای حفظ مطالب را دارند و هم به اقتضای سنشان خواهان نشان دادن استعدادها و توانمندی‌هایشان هستند و برای این جلب توجه می‌توانند از این صحنه نمایش مدرسه، نهایت استفاده را ببرند.

^۲ درویش، معصومه. (بازی ایفای نقش در تدریس تاریخ)

شانزدهمین همایش ملی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران

۱۵ دی ۱۴۰۲ - تهران

اجرای این روش آموزشی جدید برای آموزش تاریخ در متوسطه دوم، باعث بازسازی رویدادهای تاریخی از جز به کل می شود؛ یعنی اطلاعاتی که از طریق اجرای نقش به دانش آموزان منتقل می شود برخلاف اطلاعات کتاب های درسی که بیشتر از کل به جز است، از مسائل جزئی به کلی می رسد و دانش آموز را در روند آن اتفاقات سیاسی اجتماعی آن روزگار قرار می دهد. ولی با توجه به مسئله کنکور در این دوره، اجرای این روش آموزشی در دوره متوسطه دوم، به نظر مناسب و کاربردی نیست.

۳- روش یادگیری مشارکتی

در ابتدا به معرفی اجمالی این روش و سپس تحلیل و بررسی آن در دوره های مختلف ابتدایی، متوسطه اول و دوم می پردازیم. روش یادگیری مشارکتی برای آموزش تاریخ، به دلیل حضور و مشارکت همه اعضا، نوعی یادگیری فعال محسوب می شود که بر روی رشد اجتماعی دانش آموزان و اخلاق آنها اثر می گذارد. اینکه اگر جواب سوالی را می دانند در حالی که دوستشان نمی داند، حرف او را قطع نکنند بلکه اجازه دهند صحبت دوستشان تمام شود و بعد با اجازه معلم جواب سوال را بگویند یکی از روش های تمرین اخلاق است که در این روش اتفاق می افتد.

با توجه به مطالبی که گفتیم به جرات می توان گفت این روش در دوره ابتدایی بسیار جالب و کاربردی خواهد بود. یکی از لازمه های یادگیری مشارکتی گروه بندی دانش آموزان از سوی معلم است. بعد از مشخص شدن گروه ها، سوالی در مورد درس تاریخ آن جلسه می پرسد و دانش آموزان با همکاری همدیگر سعی می کنند پاسخ سوال را بیابند. این کار باعث لذت بخش شدن یادگیری تاریخ برای دانش آموز می شود و انگیزه آنها را برای کمک کردن بیشتر به هم بالا می برد و در نتیجه آن، یادگیری فعال در دانش آموز اتفاق می افتد.

اجرای این روش در دوره متوسطه اول هم قابل اجراست؛ با این تفاوت که در اینجا میزان کمک کردن دبیر تاریخ به دانش آموزان کاسته می شود و خود دانش آموزان باید با استفاده از خلاقیت خود، جواب های مختلف درس تاریخ را سازماندهی کرده و انسجام دهند تا به یک نتیجه گیری کلی از درس تاریخ آن جلسه برسند.

اما اجرای این روش در دوره متوسطه دوم با وجود آنکه جذاب است، اما زمان بر است؛ از این جهت که قبل ورود معلم گروه ها باید کنار هم بنشینند و با توجه به حجم بالای مطالب کتاب درسی، معلم تنها می تواند سوالات مهم را اینگونه تدریس کند و باقی مطالب را یا باید برای جلسه بعد آموزش دهد یا اگر مدیریت زمان برای آموزش یک درس تاریخ در چند جلسه محدود است، خود دانش آموزان باید درس را بخوانند.

۴- روش یادگیری مسئله محور

این روش همانطور که از اسمش پیداست، به این طریق است که معلم در ابتدای درس سوالی را مرتبط با محتوای درس تاریخ آن جلسه می پرسد و ذهن دانش آموزان را درگیر آن مسئله می کند. بعد از حدود یک الی ۲ دقیقه صحبت کردن با دانش آموزان و کنجکاو کردن ذهنشان، آنها را وارد مرحله جدید، یعنی مرحله آموزش درس تاریخ با تکیه بر سوالی که در ابتدا از دانش آموزان پرسیده می کند. در ادامه این روش، معلم پاسخ سوال را مستقیماً به دانش آموز نمی دهد؛ بلکه به آنها در جهت رسیدن به پاسخ سوال کمک می کند. دانش آموزان هم با تلاش خودشان و راهنمایی های معلم به جواب سوال می رسند.

اجرای این روش برای آموزش تاریخ در دوره ابتدایی، کمی چالش برانگیز خواهد بود؛ چرا که دانش آموزان قدرت بیان انتقال دانش شان بالا نیست و تا معلم بخواهد صحبت های دانش آموزان را نظم دهی و قابل فهم برای بقیه شاگردان کند وقت زیادی از کلاس گرفته می شود. نکته دیگر، از بین رفتن نظم کلاس است.

لطیف پور و همکاران. (روش مشارکتی در تدریس تاریخ)

فتحی، کوروش، نجفی، احمد رضا. (یادگیری مساله محور و آموزش تاریخ در مدارس. نمونه موردی تدریس پروژه محور)

اجرای روش آموزش مسئله محور تاریخ در دوره متوسطه اول، بسیار مفید خواهد بود؛ زیرا در این مقطع آموزشی، دانش آموزان نه مثل دوره ابتدایی، کلاس رو شلوغ و بی نظم می کنند و نه مثل متوسطه دور دوم محدودیت زمانی دارند و درگیر امتحانات و کنکور هستند. اجرای این روش در این بازه سنی دانش آموزان، علاوه بر اینکه روشی جالب برای آموزش مفاهیم درسی از سوی معلم است، باعث ارتقای قدرت بیان و ارائه محتوا از سوی دانش آموز می شود.

اجرای روش مسئله محور آموزش تاریخ در دوره متوسط دوم، هم باعث عمیق تر شدن درک مطالب تاریخ می شود و هم قدرت تحلیل دانش آموز را بالا می برد. ضمن آنکه استفاده از این روش در این دوره، علاوه بر قابلیت اجرایی، محدودیت کمتری نسبت به سایر روش های آموزشی نوین تاریخ در سطح مدارس دارد.

۵- روش بدیعه پردازی^۵

یکی دیگر از روش های نوینی که مبتنی بر پایه آموزش درس تاریخ یعنی سخنرانی می باشد، روش بدیعه پردازی است. روش نوین و خلاقانه ای که با روش سخنرانی ادغام شده و حاصل کار جذابی را به مخاطب ارائه می دهد. در این روش که بدون نیاز به هزینه و امکانات هم، قابلیت اجرایی دارد، به دبیر یا معلم تاریخ هم این فرصت را می دهد که به دانش آموزان اجازه صحبت کردن و بیان نظرات و عقایدشان در مورد موضوع درسی را بدهد؛ در واقع معلم تاریخ با این ترفند هم به دانش آموزان فرصت اظهار نظر می دهد و هم قدرت بیان شان را در باب مسائل تاریخی ارتقا می دهد. مزیت دیگر این روش بالا بردن سطح اعتماد به نفس دانش آموزان است. اجرای روش بدیعه پردازی در مقطع ابتدایی امکان پذیر است و جدای از آنکه به دانش آموزان فرصت صحبت کردن می دهد، به نوعی برایشان وقت آزاد و سرگرمی هم به حساب می آید؛ چرا که می توانند در کلاس با دوستان شان ارتباط بگیرند و از طرفی این صحبت کردن یک صحبت ساده نیست؛ بلکه در جهت رسیدن به هدف برنامه درسی که با توجه به روش آموزشی جدید است، انجام می شود. اما نباید فراموش کرد که دانش آموزان در این سن، هنوز قدرت تشخیص زمان بندی و جمع بندی مطالب را ندارند؛ بنابراین اجرای روش بدیعه پردازی در دوران ابتدایی، با وجود قابلیت اجرایی، اما به خاطر شرایط سنی پایین دانش آموزان باعث شلوغ شدن کلاس می شود و اگر معلم تاریخی توانایی کنترل کردن دانش آموز خود در کلاس را نداشته باشد، اجرای این روش، به جای اینکه باعث فهم مطلب درسی شود بیشتر باعث شلوغ شدن کلاس و ابهام در محتوای درس تاریخ می شود.

به کار بستن روش بدیعه پردازی در دوره متوسطه اول بسیار مناسب است؛ چرا که این روش، با ویژگی سنی این دوره مثل علاقه به اظهار نظر و نشان دادن شخصیت فردی و اجتماعی سازگار است و هم از سوی دیگر، با میزان حجم مطالب درس تاریخ در این دوره تطابق دارد. از آنجا که حجم مطالب درس تاریخ در دوره متوسطه اول نه خیلی کم و نه خیلی زیاد است، دبیر تاریخ می تواند این روش نوین را در کلاس به اجرا درآورده و از سوی دیگر، دانش آموزان هم به اقتضای شرایط سنی علاقمندند که در باب مسائل گوناگون درس تاریخ و گذشته سرزمین ها و مردمان نقاط مختلف دنیا اظهار نظر کنند.

آموزش درس تاریخ به صورت بدیعه پردازی در دوره متوسطه دوم هم، قابل اجرا و مفید خواهد بود؛ زیرا در این روش، معلم به دانش آموزان اجازه می دهد قبل شروع تدریس، هرچه در باب آن موضوع تاریخی می دانند، مطرح کنند در این حالت بدون آنکه خود متوجه باشند، در پیشبرد فرآیند آموزش درس تاریخ، به دبیر کمک می کنند. در ادامه این فرایند هم دانش آموزان علاقه بیشتری به محتوای تاریخ پیدا می کنند، چون بخشی از درس تاریخ آن جلسه، قطعاً برگرفته از دانش قبلی شان از کتاب های درسی تاریخ سال های گذشته شان خواهد بود و به نوعی مرور مطالب به حساب می آید. در آخر هم جهت جمع بندی باید گفت که دانش آموزان هرچه را متوجه شدند در کلاس، برای معلم و همکلاسی های شان با زبان ساده مطرح می کنند و به این طریق اگر مشکلی در فهم یک مسئله تاریخی وجود داشته باشد و یا حتی معلم مطلبی را اشتباه توضیح داده باشد، در پایان تدریس با این روش نوین، دبیر تاریخ متوجه خطا از سوی خود یا دانش آموز می شود و به رفع آن می پردازد.

^۵ کریمی، امیر. امامی، امیرحسین. (تاملی بر آموزش تاریخ با روش تدریس بدیعه پردازی)

۶- روش مباحثه محور^۶

در این روش آموزشی نوین تاریخ، معلم و دانش آموزان در مورد موضوع درس با هم به بحث و گفتگو می پردازد. معلم باید به عنوان ناظر بر کل کلاس تسلط کافی داشته باشد تا بتواند بحث را به سمتی که مربوط درس تاریخ آن جلسه است، پیش ببرد. در این روش، دانش آموزان بهتر است به صورتی بنشینند که بتوانند چهره های هم را ببینند و با همدیگر در مورد موضوعی که معلم تاریخ مطرح کرده، گفتگو کنند. حال اگر نظر مطرح شده از سوی دانش آموز، مرتبط با درس تاریخ جلسه آن روز نباشد، معلم به عنوان نظارت گر بحث، باید صحبت ها و گفتگوی دانش آموزان را به سمت درس تاریخ آن جلسه هدایت کند.

اجرای این روش در دوره ابتدایی بسیار وقت گیر است؛ زیرا معلم تاریخ علاوه بر وظیفه نظارت گری بر بحث، باید زمان زیادی را برای آموزش اینکه دانش آموزان بحث را به حاشیه نبرند، صرف کند که این خود، موجب خستگی مضاف معلم تاریخ خواهد شد. از آنجا که در این دوره سنی، ممکن است اجرای این روش، باعث بحث و درگیری و حتی کدورت بین دانش آموزان شود، بهتر است قبل اجرای این روش نوین، یک آمادگی ذهنی در دانش آموزان ایجاد شود تا به اقتضای شرایط سنی شان، مشکلی پیش نیاید. در نتیجه، اجرای این روش نوین برای تدریس مقطع دوره ابتدایی کمی دشوار است.

اجرای روش آموزش تاریخ به صورت مباحثه ای در دوره متوسطه اول، باعث ایجاد و تقویت روحیه انتقاد پذیری در دانش آموزان می شود؛ و باعث می شود که نوع تفکر انتقادی را با درس تاریخ بیاموزند. در این روش، سعی معلم بر آن است که بحث را به طریقی شروع کند که دانش آموزان متوجه ارتباط بحث با درس تاریخ آن جلسه نشوند اما در پایان، به نوعی جمع بندی کند که به همان موضوع اولیه بحث، ختم شود.

روش مباحثه محور برای آموزش تاریخ دانش آموزان متوسطه دوم، هم قابل اجراست و هم می تواند جذاب باشد. با توجه به آنکه گفتیم معلم در این روش نظارت گر است و باید بحث را مدیریت کند، می تواند قبل از تدریس، مقدمه چینی کرده و بعد از آنکه همه دانش آموزان متوجه شدند که باید از کجا به دنبال تحلیل و یا انتقاد موضوع پردازند، شیوه مباحثه محوری را شروع کند. دلیل این کار هم وقت محدود دانش آموزان دوره متوسطه دوم، به دلیل کنکور است. با این ترفند ابتکاری، هم زمان کلاس برای تدریس تاریخ با توجه به حجم مطالب کلاس درسی مدیریت می شود و هم آموزش تاریخ در قالب روش نوین انجام می گیرد که در نتیجه آن، تفکر انتقادی دانش آموزان فعال شده و شروع به پردازش در مسائل تاریخی می کنند و بعد از جستجوی اطلاعاتی که در کتاب تاریخ سال های گذشته مطالعه کرده اند، به نقد و تحلیل آن می پردازند؛ و حتی در صورت مرتبط بودن موضوع مطرح شده از سوی دانش آموز با بحث درس تاریخ جلسه آن روز، انتقاد ارائه شده از سوی دانش آموز موشکافی و بررسی می شود.

۷- روش به کارگیری فناوری^۷

با توجه به پیشرفت علم و فناوری در دنیای امروز و اینکه همه چیز در حال تغییر و تحول است، همه نهاد ها در تلاش اند تا مطابق نیازها و خواسته های روز بشر امروز، امکانات و خدمات خود را عرضه کنند. نهاد آموزش و پرورش هم از این جریان مستثنا نیست و در تلاش است تا شیوه های آموزش خود را مطابق خواسته های نسل جدید ارتقا دهد. در این میان، یکی از دروس بسیار مهم مدرسه، یعنی درس تاریخ، به دلیل اهمیت بسیار بالایی که در ابعاد زندگی فردی و اجتماعی دارد، باید منطبق با شیوه های جدید آموزش داده شود. آموزش تاریخ به صورت نوین، نسبت به آموزش به سبک جدید سایر دروس، ارجحیت دارد؛ چرا که با وجود آنکه محتوای کلی درس تاریخ در ارتباط با گذشته است، اما نمی توان تنها بر شیوه قدیمی آموزش تاریخ، یعنی سخنرانی، اکتفا کرد و متوقف ماند. زیرا که نسل جدید، تمایل دارند هر مسئله ای را به صورت عینی، تجربه و بررسی کنند با این اوصاف، صرفاً آموزش تاریخ، با روش قدیمی سخنرانی، برای دانش آموزان، کسل کننده خواهد بود. یکی از روش های جدید برای آموزش تاریخ، روش استفاده از فناوری

^۶ جلیلیان، سجاد. امامی، امیرحسین. (تاملی بر تدریس مباحثه محور دروس تاریخ در شکل گیری و رشد تفکر انتقادی با تاکید بر نظریه بازسازی)

^۷ صفایی، فاطمه. عظیمی، محمد. (تاریخ و راهبرد های موثر آموزشی با به کارگیری فناوری)

در کلاس درس است؛ به این صورت که برای آموزش محتوای درس تاریخ، به جای سخنرانی صرف، معلم از پاورپوینت، بازی‌های رایانه‌ای مرتبط و حتی نمایش پویانمایی یا مستندهایی استفاده کند که برای دانش‌آموزان با توجه به محتوای درس و سن آنها جذابیت داشته باشد.

آموزش درس تاریخ، با استفاده از فناوری در دوره ابتدایی، می‌تواند بسیار جذاب و مهیج باشد؛ چرا که در این سن، دانش‌آموزان علاقه شدیدی به پویانمایی و تصاویر محرک دارند و هر آنچه از این طریق به آنها نشان داده شود، بلا شک مورد توجه آنها قرار خواهد گرفت. این روش، علاوه بر جلب توجه دانش‌آموزان، هدف اصلی آموزش تاریخ، که فهم عمیق مطالب درس تاریخ است را تحقق می‌بخشد. حتی استفاده از پاورپوینت هم، اگر با استفاده از تصاویر رنگی و با کیفیت باشد، توانایی جلب توجه دانش‌آموزان را دارد. در نتیجه، آموزش درس تاریخ، از طریق فناوری در دوره ابتدایی، کار را برای معلم تاریخ بسیار آسان می‌کند. البته باید چالش‌های این روش، مثل حواس پرتی دانش‌آموزان، به خاطر تماشای فیلم، پویانمایی و پاور را هم در نظر گرفت، که منجر به شلوغ شدن کلاس می‌شود؛ اما در کل روش خوبی برای این مقطع تحصیلی به شمار می‌رود.

اجرای این روش نوین در سطح متوسطه اول، هم کاربردی و هم جذاب است؛ چرا که در ارتباط با درس‌های تاریخ (خصوصاً دوره معاصر) می‌توان به وفور، عکس و فیلم تهیه کرد و در قالب پاورپوینت، در کلاس درس برای دانش‌آموزان به نمایش گذاشت و ارائه داد؛ یا حتی می‌توان مستنداتی در حول محور تاریخ باستان و گنجینه‌های آن زمان، در فضای مجازی، در اختیار دانش‌آموزان قرار داد، تا دانش‌آموزان آنها را بررسی کرده و سپس تحلیل خود را در کلاس، گزارش دهند. از آنجا که علمی که به صورت ترکیب بصری و شنوایی به دست بیاید، ماندگاری بیشتری در ذهن مخاطب دارد و باعث درک عمیق تری از مسائل تاریخی می‌شود، می‌توان یک از بهترین روش‌های آموزش نوین درس تاریخ را آموزش با استفاده از فناوری روز معرفی کرد. خصوصاً برای نسل نوجوان، که قطعاً آموزش درس تاریخ به صورت دیداری و شنیداری، برایشان جذابیت بسیار بالایی دارد و توانایی جلب توجه آنها به محتوای درس تاریخ را دوچندان می‌کند. پس می‌توان گفت این روش نوین در دوره متوسطه اول، با کمترین اتلاف وقت، امکان اجرایی دارد. البته شرط به اجرا در آوردن این روش در مدرسه، متکی به آن است که مدرسه مورد نظر، به زیرساخت‌های لازم، جهت این روش آموزش نوین، مجهز باشد.

اجرای روش آموزش تاریخ با استفاده از فناوری در دوره متوسطه دوم، تأثیر بسیار زیادی بر روی درک مفاهیم، اصطلاحات و رخدادهای تاریخی می‌گذارد. در این روش، معلم با استفاده از پاورپوینت یا مستند، به جای یک سخنرانی یک ساعته و حتی بیشتر، در مدت زمان مفید و مختصری، به تدریس کتاب تاریخ می‌پردازد. از آنجا که به اقتضای جو حاکم زمانه امروز، دیگر تدریس با روش سخنرانی جزو روش‌های قدیمی برای دانش‌آموز نسل امروز به حساب می‌آید، لازم است با نسل جدید به زبان خودشان یعنی فناوری، ارتباط بگیریم. استفاده از فناوری برای آموزش تاریخ در دوره متوسطه دوم، کار دبیر تاریخ را آسان می‌کند؛ زیرا هم باعث صرفه جویی در وقت و هم موجب درک برخی اصطلاحات و رویدادهای تاریخی می‌شوند که تنها با مطالعه کتاب تاریخ به دست نمی‌آید، در نتیجه روش استفاده از فناوری برای آموزش درس تاریخ متوسطه دوم هم، قابلیت اجرایی را دارد و باعث سهولت درک محتوا، کنکوری یاد گرفتن مطالب و به حافظه سپاری راحت‌تر اتفاقات تاریخی می‌شود.

۸- روش پژوهش محور^۸

برای پرورش خلاقیت و بالا بردن سطح قدرت تفکر دانش‌آموزان، روش پژوهش محور در آموزش تاریخ، یک روش ضروری است؛ زیرا در این صورت هم تمرکز حواس دیداری-شنیداری دانش‌آموزان بر روی محتوای آموزش قرار می‌گیرد و هم ذهن شان به تکاپو می‌افتد. مشاهده علمی-پژوهشی از سوی دانش‌آموزان رخ می‌دهد در این روش که متکی بر پژوهش و یادگیری اکتسابی است، خود دانش‌آموزان باید با تلاش به جواب اصلی برسند. اجرای این روش جدید در آموزش تاریخ می‌تواند زیرشاخه‌های بسیاری داشته

^۸ شهرکی، سیامک. (تدریس پژوهش محور در آموزش درس تاریخ. مطالعه موردی: دانش‌آموزان متوسطه دوم)

باشد؛ از جمله تحقیق از سوی دانش آموزان برای یافتن پاسخ پرسشی که ذهن شان را درگیر کرده است. به این ترتیب، چون خود دانش آموز، به دنبال پاسخ سؤالش در درس تاریخ، که هم درسی فرار و هم با جزئیات است، می رود، مطالب آموخته شده وارد حافظه بلند مدت او می شود و به خوبی درک می شود. یکی دیگر از زیر شاخه های اجرای آموزش نوین تاریخ با محوریت پژوهش محوری، آموزش از طریق گردش علمی است؛ در این روش معلم و دانش آموزان، به یک موزه تاریخی می روند و همه اشیای آنجا را با دقت مشاهده می کنند. بعد از بازگشت به کلاس درس تاریخ، باید هر آنچه در موزه مشاهده کرده یا از راهنمای موزه شنیده اند، تحلیل کرده و در قالب یک گزارش، برای دانش آموزان و معلم تاریخ ارائه دهند. این امر، هم باعث تقویت روحیه کنجکاوی و پژوهشگری در دانش آموزان شده و هم باعث ایجاد یک دیدگاه علمی-پژوهشی در ذهن دانش آموز می شود. آموزش تاریخ به این سبک جدید، خصوصاً برای دانش آموزانی که علاقه به باستان شناسی دارند بسیار مفید خواهد بود.

به کار بستن روش جدید آموزش تاریخ به صورت پژوهش محوری، در دوره ابتدایی، باعث می شود که تمرکز دانش آموزان، بر روی حفظ مطالب کتاب درس تاریخ نباشد؛ بلکه از طریق مشاهده دقیق و پژوهش، بتواند به پاسخ پرسش های معلم و کتاب درسی تاریخ برسد. در نتیجه می توان گفت جذابیت این روش، برای دانش آموزان ابتدایی بسیار بالا خواهد بود؛ چرا که دانش آموزان در این سن با اجسام و اشیا که قابل لمس هستند بهتر می توانند ارتباط بگیرند و از این طریق، هم فهم مطالب تاریخی برایشان قابل درک خواهد بود و هم آموزش از طریق تجربه و مشاهده اتفاق افتاده که کارآمدی بیشتری دارد.

اجرای این روش آموزش نوین تاریخ در سطح متوسطه اول، می تواند مهیج و بسیار اثربخش باشد؛ چرا که دانش آموزان، علاوه بر همراهی با معلم تاریخ، مجذوب خود درس تاریخ می شوند و زمانی که یک حس مثبت از درس تاریخ به دانش آموز منتقل شود، قطعاً مطالعه و درک مطالب درس تاریخ هم، برای دانش آموز، راحت تر و موثر تر خواهد بود. ارزشمندی استفاده از روش پژوهش محور در متوسطه اول، از این جهت است که دانش آموز را با روش استقرائی و رسیدن از جز به کل آشنا می کند و تمرکز آنها بر روی مولفه های عینی و قابل لمس می گذارد.

به عمل درآوردن روش پژوهش محور در دوره متوسطه دوم، باعث توجه دانش آموزان به نکات ریز درس تاریخ می شود که با مطالعه صرف کتاب تاریخ، به دست نمی آید. هر چند در کتاب درسی تاریخ دوران مدرسه، سعی شده تا از تصویر با کیفیت برای انتقال بهتر محتوای درس تاریخ استفاده شود، اما وقتی دانش آموزان در یک گردش علمی، با چشمان خودشان و از نزدیک، اشیا تاریخی را مشاهده کنند و حتی در صورت امکان، آنها را لمس کنند، تاثیر دو چندان برای علاقه مند شدن به تاریخ و درک مفاهیم کتاب درسی خواهد داشت.

بحث و نتیجه گیری

تحقیق حاضر، با هدف بررسی بر مقالات مرتبط با روش های جدید آموزش تاریخ، در سطح مدرسه (مقاطع ابتدایی متوسطه اول و دوم) صورت پذیرفته است. در این نگاه، سعی شد با مروری به روش های مختلف در حوزه مربوط به آموزش تاریخ، ابتدا به تعاریف مفاهیمی مثل روش تدریس، آموزش نوین و اهمیت رشته تاریخ، چه در دوران تحصیلی و چه در بعد فردی و اجتماعی، پرداخته شود؛ سپس با تاکید بر روش های جدید آموزش تاریخ، ظرفیت ها و محدودیت های این روش های جدید در دوران تحصیلی دانش آموزان، مورد توجه قرار گرفته است. در ادامه، به بررسی هشت روش آموزش جدید تاریخ، از قبیل ایفای نقش، استفاده از نقشه و تصویر، یادگیری مشارکتی، مسئله محور، مباحثه محور، بدیعه پردازی، به کارگیری فناوری و پژوهش محور پرداخته و در ضمن، به نقش این روش های نوین، در تسهیل آموزش درس تاریخ، که در هر مقطع تحصیلی، تا چه اندازه قابلیت اجرایی دارند، اشاره گردید. در پژوهش حاضر، با بررسی موارد مذکور به این نتیجه رسیدیم که در دنیای امروز، با توجه به تحولات تکنولوژی، باید آموزش به دانش آموزان نسل جدید هم طبق شیوه های جدید آموزشی باشد؛ خصوصاً در درس تاریخ، که محتوای آن به طور کلی به گذشته انسان ها مربوط است، لازم است که از روش های جدید برای آموزش این درس مهم، که بخشی از هویت اجتماعی افراد را معرفی

می‌کند، استفاده شود. یکی از ویژگی‌های دروس حوزه علوم انسانی، غیرعینی و غیر قابل لمس بودن آنهاست؛ این ویژگی، خصوصاً در درس تاریخ، بیشتر احساس می‌شود و باعث ایجاد مشکل و نقص، در یادگیری دانش‌آموز می‌شود؛ چرا که دانش‌آموز، هیچ تصویری از نوع پوشش، لوازم و ابزار گذشتگان و... ندارد و اگر قرار باشد تدریس تاریخ، صرفاً بر پایه روش سخنرانی انجام شود، دانش‌آموز باید موارد مذکور را در ذهن خود تجسم کند. که این تجسم، با توجه به نسبت تعداد دانش‌آموزان، می‌تواند در ذهن هر دانش‌آموز، یک نوع باشد و در این صورت، یادگیری هر کسی، به نسبت میزان خلاقیت او بستگی دارد؛ در حالی که در روش‌های نوین، مثلاً استفاده از روش ایفای نقش، دانش‌آموزان با پوشیدن لباس‌هایی شبیه لباس‌های زمان گذشته، محلی یا قدیمی در ذهن‌شان، شبیه‌سازی ذهنی اتفاق می‌افتد و با تصور و خلاقیت خود به درک بهتر درس تاریخ مثلاً نوع روابط مردمان گذشته پی می‌برند؛ یا با توجه به پیشرفت فناوری، با ایجاد یک بستری شبیه ساز، دانش‌آموزان، با دیدن آن صحنه، خود را در آنجا تصور می‌کنند و ارتباط دانش‌آموز با آن فضای تاریخی، جهت آموزش دیدن بهتر اتفاق می‌افتد؛ مثل اردوی مجازی به موزه ایران باستان و مواردی از این دست که هم بدون هزینه هستند و هم محدودیت زمانی و مکانی ندارند. بر این اساس بعد از معرفی روش‌های مختلف آموزش تاریخ، مزیت‌ها و محدودیت‌هایی که در اجرای هر روش جدید تدریس درس تاریخ در هر دوره ابتدایی متوسطه اول و دوم، می‌تواند داشته باشد و در ضمن آن به اهمیتی که اجرای یک روش نوین برای آموزش تاریخ و در سطح مدرسه می‌تواند در علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان و جلب توجه آنها به درس تاریخ و تأثیری که فهم عمیق مطالب درس تاریخ می‌تواند در شناخت هویت دانش‌آموز بگذارد، اشاره کردیم و در این راستا به نقش مهم روش‌های جدید آموزش برای تدریس تاریخ پی بردیم؛ اینکه هر چقدر روش آموزش دادن مطالب حفظی و غیرعینی درس تاریخ، به صورت ملموس درآورده شود، چقدر می‌تواند باعث جذب و بالا رفتن انگیزه دانش‌آموزان جهت آگاه شدن از گذشته پدران خود شود و حتی از تجربیات آنها، بدون نیاز به تکرار اشتباهاتشان بهره ببرد. در نتیجه، اقدام برای به اجرا در آوردن روش‌های جدید آموزش تاریخ، ضرورت توجه بیش از پیش سیاستگذاران نظام آموزشی را در استفاده بهتر و به روزتر از روش‌های نوین آموزش تاریخ، خصوصاً با استفاده از تکنولوژی و فضای مجازی، به دلیل راحتی در دسترس بودن و آشنایی همگان با فضای مجازی می‌طلبد.

فهرست منابع :

- [۱] احمدآبادی، آرزو، صفری، محمود، و علیزاده امین، حمیده. روش تدریس معکوس؛ شیوه‌ای نوین بر کاهش کمرویی در دانش‌آموزان. آموزش پژوهی، (۲۲)، (۱۳۹۷)، ۳۷-۴۸.
- [۲] جلیلیان، سجاد، کریمی، امیر. تاملی بر تدریس تاریخ ایران اسلامی با روش پیش‌سازمان دهنده با استفاده از نرم افزار تاریخ ایران اسلامی ۲، (۶)، (۱۴۰۰)، (۷۰-۸۶).
- [۳] جلیلیان، سجاد، امامی، امیرحسین. تاملی بر تدریس مباحثه محور دروس تاریخ در شکل‌گیری و رشد تفکر انتقادی با تأکید بر نظریه بازسازی گرای. (۲)، (۱۴۰۰).
- [۴] چشمه خاور، امیرحسین. استفاده از روش‌های فعال تدریس در آموزش‌های مجازی. پژوهش در آموزش شیمی، (۳)، (۱۴۰۱)، ۱۹۴-۲۰۴.
- [۵] حیدری، طوبی، کریمان، نورالسادات، حیدری، زهرا، و امیری فراهانی، لیلا. مقایسه تأثیر تدریس به روش سخنرانی با بازخورد و سخنرانی به روش سنتی بر میزان یادگیری و کیفیت تدریس. (۴)، (۱۳۸۸)، ۳۴-۴۳.
- [۶] درویش، معصومه. بازی ایفای نقش در تدریس تاریخ. (۵۹)، (۱۳۹۴).
- [۷] رسولی، عصمت، امینی، حسین. قلی پور، مریم، حلیمی، علی. رود گریان، مریم، اکبرزاده، نجیبه. روش‌های تدریس خلاقانه. همایش. (۱)، (۱۳۹۷).

- [۸] شعبانی، حسن. مهارت های آموزشی و پرورشی. (ج ۱)، (۱۳۷۱)، تهران، انتشارات سمت، ۲۸۲.
- [۹] شهرکی، سیامک. تاثیر روش تدریس پژوهش محور در آموزش درس تاریخ (مطالعه موردی: دانش آموزان متوسطه دوم)، (۷۰)، (۱۴۰۰)، ۱۲۷-۱۴۷.
- [۱۰] صفایی، فاطمه. عظیمی، محمد. تاریخ و راهبرد های موثر آموزشی با به کارگیری فناوری. (۳)، (۱۴۰۰).
- [۱۱] فتحی، کوروش. کاربرد جغرافیای تاریخی در آموزش تاریخ (مطالعه موردی: جغرافیای تاریخی کردستان در دوره مغولان)، (۲)، (۱۳۹۹)، ۴۹-۷۳.
- [۱۲] فتحی، کوروش. یادگیری ترکیبی در آموزش تاریخ. پژوهش در آموزش تاریخ، (۱)، (۱۴۰۱)، ۹۲-۱۰۵.
- [۱۳] فتحی، کوروش. نجفی، احمدرضا. یادگیری مساله محور و آموزش تاریخ در مدارس (نمونه موردی تدریس پروژه محور)، (۲۹)، (۱۴۰۱)، ۱۰۷-۱۳۶.
- [۱۴] کریمی، امیر. امامی، امیرحسین. تاملی بر آموزش تاریخ با روش تدریس بدیعه پردازی. (۳)، (۱۴۰۰).
- [۱۵] کریمی، امیر. تحلیلی بر مقالات آموزش تاریخ در آموزش و پرورش ایران (مطالعه ی مروری). پژوهش در آموزش تاریخ، (۴)، (۱۴۰۰)، ۶۸-۹۵.
- [۱۶] گل افروز شهری، هادی، و خاقانی زاده، مرتضی. آشنایی با روش تدریس سخنرانی. راهبردهای آموزش (راهبردهای آموزش در علوم پزشکی)، (۴)، (۱۳۸۸)، ۱۶۱-۱۶۶.
- [۱۷] لطیف پور، فرشته. دریکوندی، مریم. طولابی، شهین. روش مشارکتی در تدریس درس تاریخ. (۳)، (۱۴۰۰).
- [۱۸] محمودی، فیروز، و صادقی، فرزانه. فراتحلیل اثربخشی روش های تدریس فعال بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. مطالعات آموزش و یادگیری (علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز)، (۱)، (۱۳۹۷)، ۲۵-۵۵.

- Abrahams, L., & Millar, R. (2008). Does Practical Work Really Work? A study of the effectiveness of practical work as a teaching and learning method in school science. *International Journal of Science Education*, 30(14), 1945–1969. <https://doi.org/10.1080/09500690701749305>
- Engels, J. (2007). Geography and History. *A Companion to Greek and Roman Historiography*, 515–525. <https://doi.org/10.1002/9781405185110.CH55>
- Guelke, L. (1997). The Relations Bwetween Geography and History Reconsidered. *History and Theory*, 36(2), 191–234. <https://doi.org/10.1111/0018-2656.00011>
- Huang, M., Malicky, D., & Lord, S. (2006). Choosing an optimal pedagogy: A design approach. *Proceedings - Frontiers in Education Conference, FIE*. <https://doi.org/10.1109/FIE.2006.322647>
- McIver, D., Fitzsimmons, S., & Flanagan, D. (2016). Instructional Design as Knowledge Management: A Knowledge-in-Practice Approach to Choosing Instructional Methods. *Journal of Management Education*, 40(1), 47–75. https://doi.org/10.1177/1052562915587583/ASSET/IMAGES/LARGE/10.1177_1052562915587583-FIG2.JPG
- Van Velzen, C., Volman, M., Brekelmans, M., & White, S. (2012). Guided work-based learning: Sharing practical teaching knowledge with student teachers. *Teaching and Teacher Education*, 28(2), 229–239. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2011.09.011>
- Wadhvani, R. D., Suddaby, R., Mordhorst, M., & Popp, A. (2018). History as Organizing: Uses of the Past in Organization Studies. *Organization Studies*, 39(12), 1663–1683. <https://doi.org/10.1177/0170840618814867>
- Zaagsma, G. (2013). On Digital History. *BMGN - Low Countries Historical Review*, 128(4), 3–29. <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/288110>